

Розділ 2. Новації інституціоналізму і дослідження фінансової поведінки суб'єктів господарювання

2.1. Інституціональні зміни та їх вплив на діяльність суб'єкта господарювання

Нечипорук Л. В.

Зауважимо, що інституціональні зміни та їх вплив на діяльність суб'єкта господарювання обумовлені трьома головними причинами, на визначенні яких ми нижче зупинимося.

По-перше, головною закономірністю світового суспільно-економічного розвитку є глобалізація, що надає сучасному господарству нових якісних рис. *Глобалізація* (від global – «всезагальний», такий, який охоплює усю земну кулю) – складний, багатогранний процес, який охоплює усі сторони суспільного розвитку і втілюється у зростаючій взаємозалежності країн світу в результаті формування єдиного всесвітнього господарського організму.

Дослідження глобалізації базується на працях Ф. Броделя, М. Вебера, Т. Веблена, Є. Дюргейма, К. Поланьї, Й. Шумпетера, І. Валлерстайна [1]. Контури нових процесів були визначені в концепції постіндустріального суспільства Д. Белла. Побудові концепції глобалізації присвячені роботи Е. Гідденса [2], У. Бека. Відповідно до висновків У. Бека, *глобальністю* називають феномен виникнення єдиного загальнопланетного фінансового, інформаційного і виробничо-технологічного господарства [3]. М. Кастельс, Е. Алтфатер і Б. Манкопф досліджують економічний компонент процесу глобалізації, простежують її економічні передумови, значення та роль фінансового ринку. М. Кастельс [4] визначає вплив ТНК на розвиток країн світу та називає сучасний капіталізм інформаційним через глобальну присутність інформаційних мереж.

Посиленню процесів економічної глобалізації сприяють:

- відносна самостійність транснаціональних корпорацій і перерозподіл функцій між державою, ТНК та міжнародними організаціями та інститутами;
- розвиток конкуренції, яка забезпечує перерозподіл капіталу через злиття та поглинання, що в свою чергу сприяє формуванню глобальних мереж у різних сферах економіки;
- використання електронних каналів зв'язку, Інтернет-технологій для впровадження нових методів управління виробництвом та торгівлею, що породжує нові види загроз та ризиків;
- деформація пропорцій між реальним та фінансовим капіталом, що обумовлено концентрацією та перенакопиченням фінансових ресурсів у

мережевих структурах ТНК, а як наслідок – домінуванням на ринку спекулятивного капіталу. Капітал стає фінансовим за формою руху та спекулятивним за змістом. Фінансові ринки починають не тільки обслуговувати реальний сектор економіки, а й набувати самостійного значення через контроль формування та розподілу світової вартості;

– збільшення частки послуг у структурі виробництва реальних благ, при цьому найбільша питома вага припадає на інформаційні та фінансові послуги, що представляють віртуальний (фіктивний) сектор. У цілому економіка стає більш спекулятивною і трансформується в фінансову, що сприяє утворенню глобального суспільства ризику, для якого найважливішими стають інститути керування ризиками;

– лібералізація фінансових ринків забезпечує формування залежних від мегаоператорів національних фінансових інститутів.

Головним ризикоутворюючим фактором фінансової системи в умовах глобалізації визнають поширення ознак ринкової економіки як самоорганізуючої системи на все світове господарство. Другий тип ризиків фінансової глобалізації пов'язують з мережевими структурами фінансових і організаційних систем, а саме: несиметричним розподілом інформації, яка, лише на перший погляд, є надмірною, а в реальній дійсності доступна не для всіх і розповсюджується нерівномірно. До того ж слід зазначити, що інформація поміж вузлами мережевої системи (фінансовими центрами) обертається в режимі реального часу, внаслідок чого порушення в одній частині системи миттєво поширюється на всю систему.

Виникає парадокс: участь в інформаційно-фінансовій системі за умов недостатності інформації обумовлює нестійкість розвитку та кризи, а неучасть позбавляє надії на розвиток в межах ринкової економіки. Фінансова глобалізація стала двигуном розвитку світової економіки, рівень якої досяг певної зрілості, про що свідчать валютно-фінансові кризи, які підтверджують високий рівень фінансової взаємозалежності. «Глобалізація фінансової діяльності стає однією з головних тенденцій розвитку сучасного світу. Особливість її виникнення пов'язана з тим, що в основі формування взаємопов'язаного, взаємозалежного, інтегрованого і безмежного фінансового ринку – глобалізація в галузі реальної економіки, зокрема в галузі товаропотоків... Фінансова глобалізація зумовила, по-перше, виникнення й функціонування глобального фінансового ринку; по-друге, реалізацію глобальних фінансових стратегій транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків; по-третє, вільне та ефективне переміщення капіталів між країнами і регіонами світу; по-четверте, формування системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів» [5, с. 82 – 83].

Г. П. Аніліоніс та Н. О. Зотова визнають, що на сучасному етапі інтернаціоналізація фінансової сфери розгортається по трьох основних напрямках: 1) інтернаціоналізація фінансових послуг з проникненням в економіку країн, що розвиваються, іноземних банків та інших фінансових установ; 2) зростання міжнародних потоків акціонерного капіталу, враховуючи прямі іноземні інвестиції, обсяг яких останнім часом був більше, аніж потоки боргових обов'язків; 3) посилення потоків боргових обов'язків, головними індикаторами яких є рівні процентних ставок і валютні курси. На думку дослідників, глобальні фінанси стають відокремленим сектором світової економіки, що має більшу дохідність порівняно з реальним сектором, відволікає частину виробничого капіталу, створює віртуальні гроші та кредитні обов'язки [6, с. 443 – 444].

Глобальний фінансовий простір створює умови для дії низки тенденцій: зростання темпів концентрації фінансового і промислового капіталу, збільшення кількості їх злиттів;

зниження значення монетарних факторів у формуванні валютних курсів і зростання руху капіталу;

відігривання фондовими ринками головної структуроутворюючої ролі в фінансовому секторі;

зміна структури інструментів фінансового ринку – зростання частки інструментів-титулів реального сектору – корпоративних цінних паперів та їх похідних;

посилення взаємозалежності фінансових і реальних секторів економіки [5, с. 84 – 85].

З огляду на це дослідження економічного простору потребує відокремлення фінансового простору і відносин, які виникають у процесі управління фінансового простору та забезпечення саморозвитку «країни-системи». Ці відносини експерт по світових фінансах Бруні Рочча Фульчері називає геофінансами, дослідження яких потребує таких методичних припущень:

геоекономічний та геофінансовий вибір базується на оцінці довгострокової перспективи та налаштований на збереження інструментів саморозвитку (tuot court);

глобалізація фінансового ринку зробила фінансові ресурси невизначеними, а тому геофінансовий вибір налаштований не на встановлення їх належності, а на посилення здатності «країни-системи» їх використовувати;

фінансові ресурси обмежені, а тому є неминучою боротьба за їх джерела; з геоекономічної точки зору критерій економічності використання цих ресурсів є недостатнім і доповнюється критерієм небезпечності. Якщо

використання таких ресурсів стає основою загроз для «країни-системи», посилює потенціал конкурента, то виникає потреба відмови від джерел цієї фінансової «сировини»;

геофінанси опрацьовують питання розвитку таких технологій для «країни-системи», які забезпечать найбільшу додану вартість від використання фінансових ресурсів [7].

Показником рівня розвитку глобалізації фінансів може бути капітал, що функціонує за кордонами країни походження в обсягах накопичених іноземних активів, до складу яких залучають прямі та портфельні інвестиції (акції та боргові цінні папери), вимоги по банківських позиках, міждержавних кредитах тощо. Постійне збільшення швидкості фінансових потоків внаслідок розвитку систем електронних трансакцій, наявність у розвинених країнах світу значного фіктивного капіталу у вигляді цінних паперів, які не мають реального забезпечення, уможлиблюють значні «припливи» та «відпливи» спекулятивних капіталів та дають підстави й надалі очікувати посилення загроз економічній безпеці держави внаслідок дії цього чинника.

Вітчизняні науковці убачають непередбачуваність глобальних трансформацій, наголошуючи, що сучасна світосистема вступила у стадію глибокої кризи [8]. За визнанням вітчизняних науковців, «фаза біфуркації, в якій перебуває світ, пов'язана з розгортанням саме цієї кризи. Залишаються суперечливими теоретичні обґрунтування і низки принципів проблем, зокрема тих, що стосуються осмислення функціональних форм глобалізації (вони, як правило, зводяться лише до економічних визначень), співвідношення глобалізації й держави, інтеграційних процесів і базових засад індивідуалізації суспільного розвитку як основної домінанти сучасних трансформацій» [9, с. 12]. Н. Думна головним ризикоутворюючим фактором фінансової системи в умовах глобалізації визнає поширення ознак ринкової економіки як самоорганізуючої системи на все світове господарство. Другий тип ризиків фінансової глобалізації вона пов'язує з мережевими структурами фінансових і організаційних систем, а саме: несиметричним розподілом інформації, яка, лише на перший погляд, є надмірною, а в реальній дійсності доступна не для всіх і розповсюджується нерівномірно. До того ж слід зазначити, що інформація поміж вузлами мережевої системи (фінансовими центрами) обертається в режимі реального часу, внаслідок чого порушення в одній частині системи миттєво поширюється на всю систему. Виникає парадокс: участь в інформаційно-фінансовій системі за умов недостатності інформації обумовлює нестійкість розвитку та кризи, а неучасть позбавляє надії на розвиток в межах ринкової економіки [10]. Науковцями Інституту економіки та прогнозування НАН України ідентифіковано канали впливу динамічних змін світової валютної системи на національну та виявлено

механізми впливу надмірного боргового навантаження у розвинених країнах на стан міжнародних фінансів; розроблено науково-практичні пропозиції щодо управління ризиками державного боргу України [11].

Отже, фінансова глобалізація зводиться переважно до створення інституційних та організаційних умов для поширення кризових явищ, виникнення яких обумовлено об'єктивними макроекономічними чинниками в окремих країнах.

У процесі піднесення фінансової глобалізації розгортаються такі передумови фінансової нестабільності: зміна валютних режимів; зростання обсягів міжнародних потоків капіталу, обсягів ризикових операцій, збільшення швидкості поширення інформації; якісні зміни у структурі міжнародних потоків капіталу, що спричинили мобільність капіталів; приналежність суб'єктів фінансового ринку до різних національних економічних систем, що збільшує рівень ризику фінансових операцій та зумовлює зростання нестабільності глобального фінансового простору.

Отже, відокремленим сектором світової економіки стають глобальні фінанси, що мають більшу дохідність порівняно з реальним сектором, відволікають частину виробничого капіталу, створюють віртуальні гроші та кредитні обов'язки. Фінансова глобалізація спричиняє появу глобального фінансового ринку; впровадження глобальних фінансових стратегій транснаціональних корпорацій і транснаціональних банків; вільне переміщення капіталів між країнами і регіонами світу; створення системи наднаціонального регулювання міжнародних фінансів.

По-друге, в умовах глобалізації набуває поширення мережева економіка (networked economy) як якісно нова форма економічного порядку, що починає витісняти ієрархічні та ринкові форми з обслуговування економічних відносин. В науковій літературі можна зустріти різні визначення поняття «мережі»: від трактування його як синоніму поняття «стратегічні альянси», «скупчення», «спільні підприємства», «промислові райони» тощо [12], до розгляду його як комплексу взаємопов'язаних вузлів, конкретний зміст кожного з яких залежить від характеру певної мережевої структури. М. Кастельс визначає мережеву економіку як єдність інформаційної та глобальної, що пояснює, по-перше, вагомістю інформації, що заснована на знаннях, і, по-друге, розповсюдженням практично всіх видів економічної діяльності в глобальному масштабі, що передбачає використання розгалуженої мережі, що зв'язує економічних агентів [13]. Дослідник розкриває вплив ТНК на розвиток країн світу та називає сучасний капіталізм інформаційним через глобальну присутність інформаційних мереж. М. Кастельс виділяє різні види мереж (мережа глобальних фінансових потоків, мережа засобів масової інформації тощо) [14].

За визначенням вітчизняних науковців внутрішні властивості глобального фінансового ринку, серед яких: «1) міжнародні масштаби здійснення угод і, відповідно, транскордонне переливання капіталу; 2) діяльність транснаціональних банків, фінансово-промислових груп, інвестиційних фондів і компаній, пенсійних і страхових фондів, глобальних транснаціональних корпорацій як суб'єктів ринку; 3) доступність для інвесторів і позичальників; 4) безперервність процесів інвестування, кредитування, торгівлі валютою та цінними паперами; використання глобальних електронних мереж – є факторами економічного розвитку, оскільки кожна з них сприяє зростанню обсягів залучення.

Л.З. Кіт визначає, що «розмірковуючи над «мережевою економікою», ми розуміємо це, як синтез складових (інформаційна економіка, економіка знань, економіка високих технологій та цифрова економіка), що тісно взаємопов'язані та доповнюють одна одну» [15, с. 190]. За визначенням А. А. Гриценка. «якщо в ієрархічній структурі елементи системи перебувають на різних рівнях і мають різний статус, то в мережевій – вони є рівнорівневими та рівноправними» [16, с. 51.].

Враховуючи, що першорядним фактором виробництва мережевої економіки є інформація та знання, а основою сталого розвитку економічної системи є інформаційно-цифрові технології, то серед основних умов її формування та розвитку виокремлюють:

- розвиток і розповсюдження Інтернет-технологій (умовою існування мережевої економіки є інформаційно-комунікативне середовище, яке створене та підтримується глобальною мережею Інтернет);
- наявність в критичної маси економічних агентів і відповідної інфраструктури, яка робить можливою їх діяльність;
- нові інструменти (можливість виникнення яких обумовлена глобальними комунікаціями) для реорганізації форм спільної діяльності людей, що використовуються для розробки принципів мережевої організації;
- зростання ефективності різноманітних видів економічної інфраструктури через використання можливостями Інтернет-технологій, що обумовлює модернізацію інфраструктури економіки і створення мережевих інституційних структур [17, с. 40 – 45].

Отже, зауважимо, що по-перше, мережева економіка – це якісно нова форма економічного порядку, яка починає витісняти ієрархічні та ринкові форми з обслуговування економічних відносин в умовах глобалізації. По-друге, мережева економіка – це діяльність, що здійснюється за допомогою електронних мереж.

Слід зазначити, що мережева економіка ґрунтується на виробництві та розподілі мережевих благ, корисність яких виявляється виключно через

мережеві зв'язки, властивостями яких є: комплементарність, стандартність; мережеві зовнішні ефекти; ефекти пастки (lock-in-effect), економія на масштабі.

По-третє, Україна та інші пострадянські держави, на відміну від західних країн, здійснюють розбудову економіки особливим шляхом, специфіка якого полягає в інверсійності економічної трансформації. У працях А. А. Гриценка доведено, що інверсійний тип ринкової трансформації передбачає протилежні переходи: від загального одержавлення власності до розвитку різноманіття її форм, від державної монополії до включення конкурентних принципів, від директивно-планових цін до вільного ціноутворення і т. ін.

В класичному типі формування ринку названі перетворення здійснюються у протилежному порядку. У структурі ринкової трансформації пропонується виокремлювати такі трансформаційні потоки, як основний процес – первинне накопичення капіталу; переструктурування економіки відповідно до нових закономірностей її функціонування; соціалізація економіки, що включає соціалізацію власності, праці та результатів виробництва [18, с. 277].

Науковцями Інституту економіки та прогнозування НАН України доведено, що поєднання інверсійного типу ринкових перетворень і глобалізації економіки привело в Україні до формування базової економічної деструкції, яка полягає у пристосуванні української економіки до різних фрагментів світового господарства як сировинного придатку без попереднього створення збалансованого національного ринку і побудови відповідної інституційної архітектури. Базова деструкція проявляється у низці похідних деформацій і розширено відтворюється в процесі економічного зростання, що неминуче закінчується глибокою кризою. Внутрішня суперечність сумісно-розділених відносин на сучасному етапі розвитку суспільства проявляється як суперечність між глобалізацією, яка реалізується через інформаційно-технологічні та фінансово-економічні механізми, і просторовою локалізацією матеріальних і трудових ресурсів, які не можуть переміщуватися у просторі зі швидкістю інформаційних і фінансових потоків [19].

Отже, у результаті того, що «...всі ці трансформації у своїй основі є інституційними, а наслідки одних і тих самих заходів в умовах класичного та інверсійного типів переходу до ринкової економіки відрізняються і часто є протилежними» [18, с. 277], можливий прояв різних некласичних економічних ефектів. За висновками вітчизняних науковців, «для країн трансформаційного переходу (зараз їх називають *емерджентні* економіки, тобто такі, у яких залишаються елементи попередньої системи) характерним є

суперечність взаємопов'язаних процесів, що виявляється в такому: «недостатній рівень ринкових механізмів (тобто те, що отримало назву неспроможність чи банкрутство ринку) диктує надмірне державне втручання в економіку (тобто необхідність встановлення ринкових інституцій за допомогою адміністративно-правових заходів), це у свою чергу відбувається при недостатньо розвинутих об'єктивних еволюційно-історичних умовах розвитку цих країн. Внаслідок цього формується низька якість формальних інститутів, що взагалі приводить до неефективності й розбалансованості трансформаційних процесів» [20, с. 249 – 250].

Наприклад, інверсійністю формування страхового ринку тривалий час визначало: 1) поширення псевдострахових операцій, ознаками яких є не стільки надання страхового захисту, скільки використання для податкової оптимізації та тіньових фінансових схем (у тому числі виведення капіталів за кордон); 2) вплив трансакційних витрат на тарифну політику страхових компаній. У складі цих витрат встановлено: *явні трансакційні витрати* (витрати пошуку, придбання та архівації інформації; витрати придбання і закріплення прав власності страхових організацій; витрати захисту прав власності суб'єктів страхових відносин) і *неявні трансакційні витрати* (витрати використання невірної або помилкової інформації, що ведуть до збитків, втрати частини вкладених активів, падіння попиту на страхові послуги).

Для оцінки впливу означених інституціональних змін на діяльність суб'єкта господарювання, зауважимо, що ми поділяємо точку зору науковців, які убачають становлення нової економіки («неоекономіки»), основою якої є глобальний фінансовий капітал, що через гнучкі мережі, формує особливі економічні відносини, в котрих виробничі відносини трансформуються в господарські зв'язки, здатні розв'язати суперечності існуючих відносин шляхом узгодження інтересів господарюючих суб'єктів [21, с. 315]. Предметом узгодження цих суб'єктів є трансакції і спроби підвищення ефективності через скорочення трансакційних витрат. В цілому *передумовами зростання трансакційних витрат є*: адміністративно-бюрократична система створення та ліцензування компаній, низький рівень довіри за відсутності гарантій юридичного захисту суб'єктів господарювання; нестабільний валютний курс, який спричиняє знецінення активів; недосконалість механізму реалізації прав власності. Пропонуємо розглянути вплив формування мережевої економіки на трансакційні витрати на прикладі страхової діяльності (табл. 2)

Таблиця

2

Вплив формування мережевої економіки

на трансакційні витрати страхової діяльності

Властивості	Зміст властивостей мережевої економіки [22, с. 9]	Вплив властивостей мережевої економіки на трансакційні витрати суб'єктів страхової діяльності	
		Зміни в страховій діяльності	Зміни в трансакційних витратах
Комплекментарність і стандартність	Значно розширюють можливості використання мережевого блага через взаємодію і комунікації учасників мережі.	Створюються агентські мережі страховиків, розгортаються різні моделі співпраці банків та страхових компаній (bancassurance). Відбувається стандартизація умов страхування, що пропонує агентська мережа певного страховика.	З одного боку, можливості використання мережевого блага через взаємодію і комунікації учасників мережі забезпечують скорочення трансакційних витрат, а, з іншого – можуть зростати витрати щодо закріплення прав власності страхових організацій на їх страхові продукти (комунікація учасників мережі може сприяти втраті прав власності суб'єктів страхових відносин)
Зовнішні мережеві ефекти	З залученням кожного додаткового суб'єкта до мережі її цінність значно збільшується для	Агентська мережа розширюється за рахунок відкриття ще нових відділень в різних регіонах.	Чим більше регіональне покриття має страхова компанія, тим меншими є її витрати пошуку, придбання та

	інших учасників. За об'єднання маленьких локальних мереж в одну різко зростає їх цінність.		архівації інформації; більшою є її ринкова вартість. Агентська мережа, яка має гідний страховий портфель, нарощує свою цінність та може стати об'єктом купівлі та продажу на страховому ринку.
Ефект пасти і	Стандартність і ☐ кад. ☐ ги ☐ тарніс ть мережевих благ роблять залежними своїх споживачів від певного стандарту і мережі.	Можливості страхувальника щодо вибору прийнятної за якістю та вартістю (страховим тарифом) страховою послугою, що пропонується на добровільній основі можуть бути вкрай незначними, наприклад, через обмежену кількість акредитованих в банку страховиків, та намаганням самих банків диктувати їм власні умови щодо страхової послуги.	У деяких випадках такий стан речей може призвести до того, що буде використано не найефективніший і не найкорисніший стандарт даного споживача. Цей ефект сприяє розвитку мережі зсередини, тому що споживачі, які не можуть від неї відмовитися, починають її вдосконалювати і розвивати, а, отже, і скорочувати трансакційні витрати.
Економія на масштабі вироб	Цей ефект у випадку мережевими виявляється набагато	Електронні та мережеві технології забезпечують те, що масштаби здійснення угод	Трансакційні витрати зменшуються за рахунок мінімізації витрат

ництва	ефективніше: витрати на виробництво першої одиниці такого блага є значно вищими, ніж наступних.	мають наднаціональний характер, зменшуючи, відповідно витрати на одиницю страхової послуги.	копіювання інформації, які зводяться майже до нуля.
--------	---	---	--

Складено автором

Зазначимо, що відбувається плив формування мережевої економіки на страхову діяльність, що можна відстежити через такі форми прояву її властивостей:

компліментарність і стандартність – створюються агентські мережі страховиків, розгортаються різні моделі співпраці банків та страхових компаній (bancassurance), відбувається стандартизація умов страхування, що пропонує агентська мережа певного страховика;

зовнішні мережеві ефекти – за рахунок відкриття нових відділень в різних регіонах розширюється агентська мережа (чим більше регіональне покриття та гідний страховий портфель має страхова компанія, тим більшою є її ринкова вартість та можливість стати об'єктом купівлі та продажу на страховому ринку);

ефект пастки – можливості страхувальника щодо вибору прийнятної за якістю та вартістю (страховим тарифом) страхової послуги, що пропонується на добровільній основі можуть бути вкрай незначними, наприклад, через обмежену кількість акредитованих у банку страховиків, та намаганням самих банків диктувати їм власні умови щодо страхової послуги;

економія на масштабі виробництва – електронні та мережеві технології забезпечують те, що масштаби здійснення угод мають наднаціональний характер, а витрати страховика зводяться майже до мінімуму.

В умовах формування мережевої економіки в Україні спостерігаються тенденції до зміни попиту на масові страхові продукти, зміни їх традиційних форм і видів. Якщо на розвинутих зарубіжних ринках це обумовлено, в першу чергу, максимальним задоволенням потреб страхувальників, то в Україні скорочення загальних темпів приросту страхових премій (крім циклічних наслідків) викликано декількома факторами. По-перше, позначився «ефект масштабу», і ринок просто не спроможний зростати далі такими самими високими темпами, як у попередні роки. По-друге, на скорочення загальних темпів приросту страхових премій істотно вплинуло прагнення ліквідувати псевдострахування. В той же час позитивну роль щодо розвитку ринку страхових послуг України може відіграти поширення інноваційності бізнес-процесів, які за умов глобалізації ринку страхових послуг частіше за все

імпортуються з-за кордону та набувають поширення через діяльність транснаціональних страховиків, а саме: розробка інноваційних страхових продуктів та послуг; опрацювання інноваційних технологій супроводу страхового продукту (послуги); автоматизація шляхом впровадження інформаційних технологій, франчайзинг, он-лайн-продажі (інтернет магазини страхових послуг), створення нових каналів збуту страхових послуг шляхом впровадження інноваційних методів страхового маркетингу, серед яких: Call-центр, Інтернет, WAP, СМС, Skype, використання соціальних мереж Facebook та □ка.; інноваційні методи організації та управління бізнес-процесами на основі автоматизації (Digital стратегії в страхуванні).

Дослідження Січкаренко К.О. присвячено історії становлення інноваційних мереж та концепції мережевих структур взагалі. Автором визначено економічний ефект від розвитку мережевих структур та імплементації мережевого принципу в інноваційну сферу, обґрунтовано доцільність подальшої розбудови національної інноваційної системи України саме на мережевій основі, необхідність розвитку єдиної інноваційно-інформаційної мережі та її інтеграції в аналогічні міжнародні інституції [23, с. 40 – 45].

Отже, в умовах емерджентної економіки суб'єкти господарювання знаходиться в оточенні нових інститутів, діяльність яких раніше не була характерною і це породжує невизначеність дій та потребує нових навичок та вмій. Так, станом на кінець 2016 р. до Державного реєстру небанківських фінансових установ внесено 2 194 компанії, з яких: страхові компанії – 322, недержавні пенсійні фонди (НПФ) – 65, адміністратори НПФ – 22, кредитні спілки – 521, інші кредитні установи – 152, фінансові компанії – 643, ломбарди – 467, інші фінансові установи – 2 та 9828 їх відокремлених структурних підрозділів. Загальна сума активів небанківських фінансових установ України становить близько 170 млрд грн, що становить близько 9% ВВП України) [24].

Ситуація поглиблюється процесами глобалізації, що характеризується як єдність двох процесів: глобалізації ринків (ресурсів, товарів і послуг) та глобалізації економічних форм (тобто формування транснаціональних операторів, збільшення організаційних структур економіки, утворення глобальних мереж).

Список літератури:

1. Wallerstein I. The Politics of the World-Economy : the States, the Movements, and the Civilizations / I. Wallerstein. – Cambridge, 1984.

2. Giddens A. Jenseits von Links und Rechts. Die Zukunft radikaler Demokratie / A. Giddens ; edition Zweite Moderne. – Frankfurt : Suhrkamp, 1997.

3. Бек У. Что такое глобализация? Ошибки глобализма – ответы на глобализацию [Текст] / У. Бек ; пер. С нем. А. Григорьева, В. Седельника ; общ. □кад. И послесл. А. Филиппова. – М. : Прогресс-Традиция, 2001. – 304 с.

4. Кастельс М. Глобальный капитализм: уроки для России [Текст] / М. Кастельс // Экон. □кад. □ги. – М., 2000. – Сент.–окт. – С. 54–58.

5. Економічний глобалізм: розвиток та зростання : монографія [Текст] / за □к. □кад. В. В. Рокочої. – К. : Таксон, 2005. – 320 с.

6. Анилионис Г. П. Глобальный мир: единый и разделенный. Эволюция теорий глобализации / Г. П. Анилионис, Н. А. Зотова. – М. : Междунар. Отношения, 2005. – 676 с.

7. Фульчери Б. Р. Геоэкономический фактор в финансовых отношениях с зарубежными странами [Электронный ресурс] / Бруни Рочча Фульчери // Русский архипелаг : сетевой проект «Русского мира». – Режим доступа: www.archipelag.ru/geoeconomics/osnovi/geoeconomics/factor/.

8. Розгортання фінансово-економічної кризи в Україні у 2009 році: негативні наслідки та засоби їх пом'якшення : наук.-аналіт. Доп. / за ред. В. М. Гейця ; Ін-т економіки та прогнозування Нац. Акад. Наук України, Ін-т демографії та соц. Дослідж. Нац. □кад.. наук України. – К., 2009. – 160 с.

9. Гальчинський А. С. Глобальні виклики: сучасність і майбутнє / А. С. Гальчинський // Економіка ринкових відносин. – 2008. – № 2. – С. 5–21.

10. Гальчинський А. С. Глобальні виклики: сучасність і майбутнє / А. С. Гальчинський // Економіка ринкових відносин. – 2008. – № 2. – С. 5–21.

11. Вплив глобальних фінансів на валютно-фінансову систему України : монографія / [Богдан Т.П., Шаров О.М., Сльозко О.О. та ін.] ; за ред. д-ра екон. наук Т.П.Богдан ; НАН України, ДУ «Ін-т екон. та прогнозув. НАН України». – Київ, 2017. – 356 с.

12. Заратьєгу Й.М. Промислові райони Альфреда Маршала. Повторний візит. Частина I [Текст] // Проблеми й перспективи управління в економіці. – 2004. – №2. – С. 59-68.

13. Кастельс М. Информационная □кад.: экономика, общество и культура. [Электронный ресурс]. – Режим доступа: http://polbu.ru/kastels_informepoch/ch00_all.html

14. Кастельс М. Становление общества сетевых структур [Электронный ресурс]: – Режим доступа з: <http://www.archipelag.ru>

15. Кіт Л.З. Еволюція мережевої економіки [Текст] // Вісник Хмельницького національного університету, Економічні науки. - №3, Том 2, 2014 (212). – С. 187 – 194.
16. Гриценко А.А. Иерархические и сетевые структуры в институциональной архитектонике экономических систем [Текст] // Научные труды ДонНТУ. – Серия: экономическая. – Вып. 31–7 (117). – 2007. – С. 51 – 55.
17. Степаненко С.В., Яковенко Л.І. Трансформація відносин власності в умовах формування постіндустріальної економіки. – Полтава: Скайтек, 2009. – 187 с.
18. Институциональная архитектоника и динамика экономических преобразований : монография [Текст] / под ред. А. А. Гриценко. – К. : Форт, 2008. – 928 с.
19. Інституційні трансформації соціально-економічної системи України: монографія / за ред. чл.-кор. НАН України Гриценко А.А.; НАН України, ДУ «Інститут економ. та прогнозування НАН України» . – К.: , 2015. – 344 с.
20. Економічна безпека держави: сутність та напрямки формування : монографія [Текст] / [Л. С. Шевченко, О. А. Гриценко, С. М. Макуха та ін.] ; за ред. Л. С. Шевченко. – Х. : Право, 2009. – 312 с.
21. Экономическая теория на пороге XXI века. – 5: Неэкономика / под ред. Ю. М. Осипова, В. Г. Белолипецкого, Е. С. Зотовой. – М. : Юристъ, 2001. – 624 с.
22. Формування інформаційно-мережевої економіки [Текст] / А. Гриценко, Є. Песоцька // Економ. теорія. – 2013. – № 1. – С. 5–19.
23. Січкаренко К.О. Мережева організація інноваційної діяльності : наукова доповідь / Кирило Олексійович Січкаренко ; НАН України, ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України". – К. , 2015. – 48 с.
24. Дані офіційного сайту НАЦКОМФІНПОСЛУГ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://nfp.gov.ua/>